

تأثیر رسانه بر تعالی خانواده منطبق بر سیاست های کلی خانواده

حلیمه ملکی^۱

فرشته مهربانی^۲

فاطمه بیگدلی^۳

نسرین شهسواری^۴

چکیده

تأثیر رسانه بر تعالی خانواده یکی از موضوعات مهم و پیچیده در دنیای معاصر است. در عصر حاضر، رسانه‌ها به عنوان ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی، نقش بسزایی در شکل‌دهی به نگرش‌ها، رفتارها و ارزش‌های اجتماعی ایفا می‌کنند. سیاست‌های کلی خانواده، که به منظور تقویت بنیان خانواده و ارتقاء کیفیت زندگی اعضای آن تدوین شده‌اند، نیازمند توجه به تأثیرات مثبت و منفی رسانه‌ها بر خانواده‌ها هستند. تحقیق حاضر به بررسی ابعاد مختلف تأثیر رسانه بر تعالی خانواده منطبق با سیاست‌های کلی خانواده می‌پردازد با روش توصیفی و گردآوری طالب به صورت کتابخانه‌ای به تأثیرات رسانه پرداخته است، رسانه‌ها می‌توانند به عنوان منبع، آموزش و آگاهی‌بخشی در زمینه‌های مختلف مانند تربیت فرزندان، مهارت‌های زندگی و مدیریت خانواده عمل کنند. همچنین، رسانه‌ها می‌توانند با ترویج ارزش‌های مثبت مانند همدلی، احترام و همکاری، به تقویت بنیان خانواده کمک کنند.

کلیدواژه: رسانه، تعالی خانواده، سیاست کلی خانواده، تعاملات.

^۱ . طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه - تاجیکستان

^۲ . طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه - تاجیکستان

^۳ . طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه - تاجیکستان

^۴ . طلبه پایه دوم مدرسه علمیه ایمانیه - تاجیکستان

خانواده عامل همبستگی و شرط تعادل اجتماعی و رکن اصلی جامعه است که در هر عصر و نسلی عملکرد دارد و معمولاً این عملکرد در الگوهای تعاملاتی اعضایش تجلی مییابد، تلاش برای استحکام بخشی به خانواده و سلامت آن، زمینه‌ی سلامت و سعادت و رشد عمومی جامعه را فراهم می‌گرداند. چگونگی و کیفیت روابط مابین اعضای خانواده، تأثیر بسزایی در شکل‌گیری دیدگاه‌ها و نگرش‌های اجتماعی تک‌تک اعضای خانواده دارد. واضح است که بنیان روابط درون خانواده و اعضای آن بر محور رابطه‌ی اعضای خانواده مستحکم شده است. اطلاعات دهی رسانه‌ها می‌تواند به خانواده‌ها کمک کند تا با چالش‌های روزمره بهتر مقابله کنند و روابط خود را تقویت نمایند. وسبب ترویج ارزش‌های مثبت، به تقویت بنیان خانواده کمک کنند یا اینکه چالش‌هایی را برای خانواده‌ها ایجاد کنند. محتوای نامناسب، تبلیغات منفی و تأثیرات منفی رسانه‌های اجتماعی می‌تواند به تضعیف روابط خانوادگی و ایجاد تنش‌ها منجر شود. این بنیان مقدس دچار صدماتی شود که سلامت آن را به خطر بیاندازد. بنابراین، ضروری است که خانواده‌ها با آگاهی و هوشیاری از رسانه‌ها استفاده کنند و به انتخاب محتوای مناسب بپردازند. این مقاله به بررسی ابعاد مختلف تأثیر رسانه بر تعالی خانواده منطبق با سیاست‌های کلی خانواده می‌پردازد و تلاش می‌کند تا با تحلیل چالش‌ها و فرصت‌های موجود، راهکارهایی برای بهره‌برداری بهینه از رسانه‌ها در راستای تقویت بنیان خانواده ارائه دهد. در نهایت، تأکید بر اهمیت نقش رسانه به عنوان یک عامل کلیدی در تعالی خانواده و تحقق سیاست‌های کلی آن، می‌تواند به بهبود شرایط زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه کمک کند. با مطالعات انجام شده کتب و مقالات بسیاری در این زمینه نگاشته شده است از جمله: کتاب: سالاری فر، "خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی" و کتاب "نقش رسانه‌ها در خانواده" نوشته‌ی دکتر علی‌اکبر فرهنگی- مقالات "تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی" در مجله‌ی پژوهش‌های اجتماعی کریمی، محمدهادی، تأثیرات رسانه در تربیت فرزندان و سبک زندگی آنان در خانواده.

مفهوم شناسی

واژه «خانواده» در لغت، به اعضای تشکیل دهنده آن، یعنی اهل خانه، اهل بیت، مجموعه ی افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که زیر یک سقف زندگی می کنند و مجموعه خویشاوندان تعریف شده است.^۵

رسانه: به وسایل انتقال پیام ها از فرستنده یا فرستندگان به مخاطب یا مخاطبان گفته می شود که شامل روزنامه، کتاب، رادیو، تلویزیون، ماهواره، تکنولوژی های نوین ارتباطات و اطلاعات و اینترنت است. ویژگی های این وسایل عبارتند از: پیام گیران ناآشنا، سرعت عمل زیاد و تکثیر پیام. امروزه رسانه، تعریف گسترده ای پیدا کرده است؛ چون رسانه مانند گذشته فقط به تلویزیون، رادیو، روزنامه، مجله و کتاب منحصر نیست. امروزه رسانه های گروهی به سبب انبوه و فراوان بودنشان به رسانه های فردی تبدیل شده اند و به صورت جبهه عظیم فرهنگی درآمده اند.^۶

سیاست کلی خانواده

تبیین مفهومی سیاست خانواده همچنان با دشواری هایی روبرو است؛ به نحوی که پس از گذشت چهار دهه از انقلاب اسلامی و تصویب برنامه ها و سیاستهای مرتبط با خانواده، این نهاد در ایران همچنان دچار آسیب هایی است و از وضعیت مطلوب، فاصله دارد. لذا مسئله آن است که مجموعه سیاستهایی که در حوزه خانواده در ایران به تصویب رسیده است، نتوانسته به طور بایسته و شایسته به نیازها، ظرفیت ها و همچنین احیای حقوق خانواده توجه داشته باشد و در مسیر حمایت از خانواده و تحکیم آن گام بردارد. اهمیت و نقشی که خانواده در فرهنگ ایرانی دارد، سبب شده که این نهاد مقدس در نظام اسلامی به صورت ویژه مورد توجه دولت و سیاستگذاران کشور قرار گیرد و برای حمایت از نهاد خانواده بسیاری از قوانین، سیاساتها و برنامه ها تدوین شوند؛ لیکن آسیب ها و نواقصی وجود دارند که اجرای خطمشی های حوزه خانواده را با چالش هایی مواجه نموده است.^۷

^۵ . معین، محمد؛ فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۶، تهران: انتشارات امیرکبیر، ص ۵۸۴.

^۶ . ملک پور، فاطمه، نقش رسانه ها در تغییر ارزش ها و هنجارهای خانواده، شماره ۳۷

^۷ . شناسایی عوامل مؤثر بر اجرای سیاست های کلی خانواده در ایران ص ۱۳۶

سیاست کلی خانواده؛ ابلاغی مقام معظم رهبری (حفظه الله)

سیاست های کلی خانواده ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری، سند بلند مدت و نقشه راهی است که می تواند ضامن تحکیم زندگی و سعادت نهاد خانواده باشد. بکارگیری یکپارچه ظرفیت های آموزشی، تربیتی و رسانه ای کشور در جهت تحکیم بنیان خانواده و روابط خانوادگی، از محورهای مهمی است که در بند ۵ این سیاست ها به آن اشاره شده و این مسأله بیانگر اهمیت تمرکز بر موضوع فرهنگ سازی از طریق استفاده هوشمندانه از فرصت و ظرفیت ارزشمند رسانه ها و نهادهای فرهنگی و تبلیغی بوده و می طلبد که همه دستگاه ها و نهادها در کنار رسانه ها دلسوزانه و متعهدانه وارد این عرصه شده و برای اجرایی شدن آن تلاش و برنامه ریزی داشته باشند.^۸

تأثیرات رسانه بر تعالی خانواده

تأثیر رسانه بر تعالی خانواده و انطباق آن با سیاست های کلی خانواده موضوعی پیچیده و چندبعدی است. رسانه ها به عنوان ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی، نقش مهمی در شکل دهی به نگرش ها، ارزش ها و رفتارهای اجتماعی دارند. در زیر به برخی از تأثیرات رسانه بر تعالی خانواده و انطباق آن با سیاست های کلی خانواده اشاره می شود:

۱- آموزش و آگاهی بخشی

رسانه ها می توانند به عنوان منبعی برای آموزش و آگاهی بخشی در زمینه های مختلف مانند تربیت فرزندان، مهارت های زندگی، و مدیریت خانواده عمل کنند. این اطلاعات می تواند به خانواده ها کمک کند تا با چالش های روزمره بهتر مقابله کنند. خانواده به عنوان بنیادی ترین نهاد اجتماعی، نقش حیاتی در شکل گیری شخصیت فردی و اجتماعی افراد ایفا می کند. در دنیای امروز، با توجه به تغییرات سریع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، نیاز به تقویت بنیان های خانواده بیش از پیش احساس می شود. سیاست های کلی خانواده در کشور ما به عنوان راهنمایی برای ارتقاء کیفیت زندگی خانوادگی و تقویت روابط میان اعضای خانواده تدوین شده اند. رسانه ها به عنوان ابزارهای قدرتمند در انتقال اطلاعات و فرهنگ، می توانند نقش مهمی در آموزش و آگاهی بخشی در زمینه

^۸ . ابلاغ سیاست های کلی «خانواده» ۱۳/۶/۱۳۹۵ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۱۳۹۵/۶/۱۳> ۳۴۲۵۴

تعالی خانواده ایفا کنند. از طریق تولید محتوای آموزشی، برگزاری برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی، و استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال، رسانه‌ها می‌توانند به ترویج ارزش‌های خانوادگی، مهارت‌های ارتباطی و مدیریت تعارض کمک کنند. آموزش و آگاهی‌بخشی رسانه‌ای نه تنها به تقویت روابط میان اعضای خانواده کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به پیشگیری از مشکلات و چالش‌های خانوادگی نیز منجر شود. با توجه به سیاست‌های کلی خانواده، این رویکرد می‌تواند به عنوان ابزاری مؤثر در راستای ارتقاء کیفیت زندگی خانوادگی و ایجاد جامعه‌ای سالم و پایدار عمل کند. در این راستا، ضروری است که رسانه‌ها با شناخت نیازها و چالش‌های خانواده‌ها، محتوای خود را به گونه‌ای طراحی کنند که به بهبود روابط خانوادگی و ارتقاء آگاهی‌های اجتماعی کمک نمایند. براین اساس یکی از موثرترین عوامل مهم در هر جامعه‌ای، رسانه‌ها هستند. رسانه‌ها در نقش‌های گوناگون از جمله نقش اطلاع‌رسانی خود ظاهر می‌شوند، اما در هنگام حوادث و وقایع مهم، بعضی از این نقش‌ها برجستگی بیشتری پیدا می‌کنند. بنابراین رسانه‌ها می‌توانند نقش مهم و حیاتی در آگاهی‌بخشی و آگاهی اجتماعی داشته باشند. امروزه برای دستیابی به آگاهی اجتماعی استفاده از وسایل ارتباط جمعی شرط لازمه است.^۹

۲- تقویت ارتباطات

رسانه‌ها به عنوان ابزارهای ارتباطی مدرن، نقش مهمی در تقویت ارتباطات درون‌خانوادگی ایفا می‌کنند. این رسانه‌های اجتماعی و دیجیتال می‌توانند به تقویت ارتباطات درون‌خانوادگی کمک کنند. اعضای خانواده می‌توانند از طریق این رسانه‌ها با یکدیگر در ارتباط باشند و تجربیات و احساسات خود را به اشتراک بگذارند. تقویت ارتباطات می‌تواند به رشد و تعالی خانواده کمک کند. رسانه‌ها مبتنی بر ارتباط هستند و ارتباط فرایندی است که از طریق آن پیامها صرف نظر از محتوای آن و وسیله‌ای که به کار گرفته می‌شود، از فردی به فرد دیگر انتقال پیدا می‌کند و به این ترتیب کنش متقابل امکان‌پذیر می‌شود، این وسایل که در تمدن‌های جدید به وجود آمده‌اند توده‌های وسیع مردم را در نظر دارند و می‌توان آنها را همچون نهادهای اجتماعی مورد شناخت و بررسی قرار داد. لذا زیر به برخی از جنبه‌های این تأثیرات اشاره می‌شود:

^۹. مرادقلی، فردین، نقش رسانه بر آگاهی اجتماعی، <https://civilica.com/doc/1647882>

^{۱۰}. کریمی، تأثیرات رسانه در تربیت فرزندان و سبک زندگی آنان در خانواده، ص ۶۹

می‌شوند اعضای خانواده از هر کجای این کره خاکی بتوانند با هم ارتباط برقرار کنند و از احوال هم باخبر شوند. و همچنین باعث کم‌کردن شکاف نسلی شده است، شکاف نسلی و اختلاف‌نظرهای دو نسل مشکلی است که در همه جوامع وجود دارد. معمولاً والدین و نوجوانان درک درستی از شرایط یکدیگر ندارند. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند این مشکل را حل کنند. در این پلتفرم‌ها نوعی ارتباط میان والدین و فرزندان ایجاد می‌شود و به واسطه شبکه‌های اجتماعی بیشتر از قبل از نظرات و علایق هم باخبر می‌شوند. والدین با مشاهده تصاویر، متن‌ها و ویدئوهایی که فرزندان‌شان به اشتراک می‌گذارند، بیشتر از قبل با دنیای آنها آشنا می‌شوند. علاوه بر آن اشتراک گذاشتن تجربیات به راحتی انجام می‌گیرد، والدین می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی تجربیات‌شان را با هم به اشتراک بگذارند. با این روش خیلی راحت‌تر می‌توان مشکلات بچه‌داری و تربیت فرزندان را حل کرد. این پلتفرم‌ها را می‌توان به محلی برای اشتراک‌گذاری ترفندهای تربیتی، دستور پخت غذاهای محبوب کودکان و نوجوانان و ایده‌های خلاقانه برای ساخت کاردستی تبدیل کرد.^{۳۰}

^{۳۰} - <https://www.chetor.com/245139>.

نتیجه

ترویج ارزش‌های مثبت در سیاست‌های کلی خانواده، نه تنها به تقویت بنیان خانواده کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه نیز منجر شود. با ایجاد فضایی که در آن ارزش‌های مثبت مورد تأکید قرار گیرد، خانواده‌ها می‌توانند به عنوان نهادهای مؤثر در تربیت نسل‌های آینده و ارتقاء جامعه عمل کنند. اطلاعات دهی رسانه‌ها می‌تواند به خانواده‌ها کمک کند تا با چالش‌های روزمره بهتر مقابله کنند و روابط خود را تقویت نمایند. همچنین در ترویج ارزش‌های مثبت، به تقویت بنیان خانواده کمک کنند می‌تواند برای تعالی خانواده آموزش و آگاهی بخش، تقویت ارتباطات، افزایش تعاملات، حمایت عاطفی و روانی، کمک در اجتماعی شدن، بهینه سازی کیفیت ارتباطات خانوادگی داشته باشد.

منابع

قرآن کریم

- ۱- عزازی، شهلا، جامعه‌شناسی خانواده، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۷۶.
- ۲- اکرامی، محمود: اصول ارتباط جمعی، نشر ایوار، چاپ اول، مشهد ۱۳۸۲.
- ۳- امیر پور، مهناز، بهرامیان، شفیع: مبانی کلی نظریه‌های ارتباط جمعی، انتشارات جامعه شناسان، چاپ اول، تهران.
- ۴- دیلمی، حسن بن ابی الحسن، إرشاد القلوب، ناشر، رضی، ۱۴۱۲ق.
- ۵- سالاری‌فر، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، ناشر: سازمان سمت، سال نشر: ۱۳۹۸.
- ۶- ساروخانی، باقر، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی (جلد اول)، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ۱۳۷۳.
- ۷- سگالین، مارتین. ۱۳۷۰. جامعه‌شناسی تاریخی خانواده. ترجمه: حمید الیاسی. تهران: نشر مرکز. مک کوئیل، دنیس. ۱۳۸۲. درآمدی بر نظریه‌های ارتباطات جمعی. ترجمه: پرویز اجلالی. تهران: نشر مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- ۸- دادگران، افکار عمومی و معیارهای سنجش آن؛ نشر پیکان، ۱۳۸۲.

- ۹- رزاقی، افشین: نظریه های ارتباطات اجتماعی، نشر پیکان، تهران ۱۳۸۱.
 - ۱۰- کازنو ژان، جامعه شناسی وسایل ارتباط جمعی مترجم: ساروخانی باقر؛ محسنی منوچهر. انتشارات اطلاعات سال ۱۳۶۵
 - ۱۱- فرهنگی، علی اکبر، مدیریت رسانه رویکردی راهبردی، نشر رسا، بی تا.
 - ۱۲- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ناشر: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۱۵.
 - ۱۳- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه ناشر: دار الحدیث، ۱۳۸۴ش
 - ۱۴- معین، محمد؛ فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۶، تهران: انتشارات امیرکبیر، ص ۵۸۴
 - ۱۵-
 - ۱۶- مسعود بن عیسی، وارم، مجموعه ورام؛ آداب و اخلاق در اسلام، انتشارات آستان قدس، ۱۳۶۹
 - ۱۷- محمد ابن یعقوب کلینی، اصول کافی، ترجمه هاشم رسولی، انتشارات اسلامیه، تهران ۱۳۶۹.
 - ۱۸-
- مقالات
- ۱- آقاجانی، نصرالله، مشارکت پذیری اعضای خانواده، مطالعات راهبردی زنان ۱۳۸۱ شماره ۱۶
 - ۲- خانیکی، هادی، بابایی، محمود، فضای سایبری و شبکه های اجتماعی مفهوم و کارکردها، ۱۳۹۰، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات جامعه اطلاعاتی، ص ۷۶.
 - ۳- کریمی، محمدهادی، تأثیرات رسانه در تربیت فرزندان و سبک زندگی آنان در خانواده، دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، مدیریت رسانه، شماره ۳۸ بهمن ۹۶
 - ۴- رضایی خواه، نرجس، همدلی بین اعضای خانواده از دیدگاه قرآن کریم و روایات، ۲۹ اردیبهشت ۱۳۹۸
 - ۵- <https://pajoohesheostan-markazi.kowsarblog.ir>
 - ۶- ساعی، منصور، الگوهای ارتباطات میان فردی والدین و فرزندان در خانواده (تحلیل تجربه فرزندان در خانواده های تهرانی) فصلنامه علمی مطالعات فرهنگ — ارتباطات، سال ۲۳ / شماره ۵۸ / شماره مسلسل ۹۰ / تابستان ۱۴۰۱ / ۳۲۷- ۲۹۷

- ۷- شاه محمدی، غلامرضا، راهبردهایی برای پیشگیری وضعی از آسیب های فضای مجازی، ۱۳۹۵، فصلنامه ی مطالعات راهبردی ناجا، ص ۱۰۶
- ۸- فرهنگی، علی اکبر. «رسانه های جمعی و نقش آنها در ساختار اجتماعی واقعیت». فصلنامه پژوهش و سنجش. تهران: انتشارات سازمان صدا و سیما. ۱۳۷۴. ۱۴
- ۹- قنادان، منصور و همکاران. جامعه شناسی مفاهیم کلیدی. تهران: نشر آوای نور. ۱۳۷۵.
- ۱۰- عباسی شوازی، محمدتقی، عباسی آتشگاه، پروین، اینترنت، خانواده شبکه‌ای و زمان خانواده: چگونه تکنولوژیهای نوین ارتباطی روابط خانوادگی را متأثر می‌کنند؟ فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال چهارم، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۹۷
- ۱۱- عضدی، محمد رضا، نقش فضای مجازی بر خانواده،
- ۱۲- <https://civilica.com/note/898>
- ۱۳- ملک پور، فاطمه، نقش رسانه ها در تغییرارزش ها و هنجارهای خانواده، مجله / طوبی / زمستان ۱۳۹۰، شماره ۳۷
- ۱۴- مرادقلی، نجمه و فردین، محمدعلی، ۱۴۰۱، نقش رسانه بر آگاهی اجتماعی، پنجمین همایش بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، همدان، <https://civilica.com/doc/1647882>
- ۱۵- ملک پور، فاطمه، نقش رسانه ها در تغییرارزش ها و هنجارهای خانواده، مجله / طوبی / زمستان ۱۳۹۰، شماره ۳۷
- ۱۶- ینانلو، مینا، رسانه های نوین و خانواده، ۸۳۴۷۹۳۲۷، <https://www.irna.ir/news/>
- ۱۷- نوربخش، وحید رضا، خانواده و شکوفایی ارزش های اخلاقی، مجله، حدیث زندگی، خرداد و تیر ۱۳۸۵، شماره ۲۹
- ۱۸- نقش صداقت و راستگویی در خانواده، <https://www.daneshchi.ir/sedaghat-rastgooi/>
- ۱۹- ورده نور، محمدیحیی، برقی، شیما سادات، نقش و تأثیر رسانه در تربیت فرزندان، پژوهش های اسلامی جنسیت و خانواده سال دوم پاییز و زمستان ۱۳۹۸ شماره ۳
- ۲۰- شناسایی عوامل مؤثر بر اجرای سیاست های کلی خانواده در ایران ص ۱۳۶ سال نوزدهم | شماره شصت و ششم | بهار ۱۴۰۳

۱۳۹۵/۶/۱۳

۲۱- ابلاغ سیاست‌های کلی «خانواده»

<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=34254>